

d'espais per a la difusió plàstica, teatral i musical. En general, tot allò que permet parlar d'un circuit complet en matèria de producció cultural.

Així mateix, cal no perdre de vista tot el ventall de possibilitats pedagògiques que comporta. Per al ciutadà de l'Hospitalet aquesta complicitat entre cultura i indústria; per al d'altres ciutats, un coneixement de la nostra ciutat desprovist dels tòpics habituals.

COMUNICACIÓ

ALGUNS ASPECTES DE LA PROBLEMÀTICA DE LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI INDUSTRIAL CONTEMPORANI: El cas de l'Hospitalet

Jordi L. DE LA PINTA
Jordi ROVIRA PORT

La ciutat de l'Hospitalet disposa ja a l'actualitat d'un bon nombre d'estudis sobre el naixement, l'evolució i la transformació del seu patrimoni industrial (1). Veiem així que, a partir de la industrialització més sistemàtica iniciada a mitjan del segle XIX i, sobretot, a partir de 1860, l'Hospitalet ja és seu d'un nombre elevat d'indústries que remunten els seus orígens a l'inici del segle XIX. En aquest sentit, cal recordar que el secretari municipal de la població l'any 1828 esmenta que no hi ha cap fàbrica a L'Hospitalet i que aquest comentari no s'ajusta al testimoni del regidor i agricultor Felip Norta que, a les darreries del segle XVIII, escriu que hi ha algunes fàbriques a l'Hospitalet, però que són de Barcelona (2).

Joan Casas resumeix bé aquesta primera etapa de la industrialització a la població amb aquestes paraules: "En conjunt, podem afirmar que les escasses activitats transformadores que s'instal·len en el terme de l'Hospitalet abans de l'any 1854 són en la seva major part vinculades a l'agricultura (els molins, els fideuers i les fassines) o bé que representen una economia complementària per als pagesos pobres o els peons agrícoles" (3).

A partir de 1854 arrenca la primera etapa dinàmica de la industrialització a l'Hospitalet, sobretot pel que fa al sector tèxtil, amb indústries com ara l'*Aprestadora Española S.A.*, sucursal de l'empresa d'aquest nom de Barcelona, i que Casas interpreta com els inicis de la prehistòria industrial de L'Hospitalet. Ara bé, al costat d'aquesta empresa altres nombroses factories tèxtils -Antoni Pareto, Giménez Andreu i Cia. Manuela Herp, Adolf

Carulla, etc.- coexisteixen i se succeeixen amb empreses de la construcció -Pau Cucurny, Just Oliveras, Josep Batllori, Cosme Toda, etc.- i constitueixen més del 95 per cent del total de l'activitat industrial. L'altre cinc per cent es troba ocupat per les indústries de l'alimentació, químiques, paper, pell, vidre, etc., etc.

De fet, és només a partir del primer quart de segle XX quan té lloc una autèntica eclosió de la industrialització a la ciutat que va *in crescendo* fins a la davallada de la Guerra Civil. D'aquesta manera no serà fins l'any 1945 que la ciutat veurà clarament una recuperació del seu potencial industrial amb paràmetres que mostrin amb escreix la superació de la productivitat i el rendiment d'abans de la conflagració.

Així, de les indústries amb més tradició, amb seu a la ciutat -com ara les fàbriques de vidre de La Torrassa, La Verneda, Fresqueries Pedret, etc.; les tèxtils, Germans Albert, Vilumara, Tecla Sala, Godó i Tria, Gomar i Cia. etc.; les bòbiles de *Barcelonesa para la Construcción*, Goyta i Oliveros, Cosme Toda, etc.; les químiques com ara Cardoner, Superquímica, etc.; les metal·lúrgiques com *Altos Hornos de Cataluña* (La Farga), entre altres- només resten avui en activitat significatives d'elles: dues de vidre: La Torrassa i La Verneda; dues de tèxtils: Germans Albert i Gomar i Cia.; una de ceràmica: Cosme Toda; i, finalment, una empresa química: Superquímica.

Aquest breu repàs, en absolut exhaustiu, i només a tall indicatiu, de la vida activa de les principals indústries de l'Hospitalet, mostra que la majoria de les factories que tingueren els seus començaments en les primeres etapes de la industrialització hospitalenca han desaparegut o han suspès la seva activitat industrial en arribar al tercer quart del segle XX. Però això no és tot. No només la majoria de les fàbriques esmentades no es troben en actiu, sinó que fins i tot han desaparegut físicament, car en gran part no s'han conservat ni les edificacions ni els tallers, llevat d'algunes excepcions.

Arribem així a la xifra de voltants d'una desena d'indústries que encara es troben dempeus totalment o parcialment, entre les quals algunes conserven encara testimonis de l'antiga maquinària. De les fàbriques desaparegudes s'ha perdut també quasi la pràctica totalitat de la maquinària i l'utillatge -llevat d'alguna excepció, com ara el forn o

els ponts-grua de La Farga, força coneguda per la seva reutilització com a seu de mostres i fires ciutadanes- i tampoc han escapat a aquesta sort la majoria dels arxius i documentació.

En tot cas, i encara una mica a temps, l'Ajuntament de la ciutat ha copsat l'interès extraordinari que pot tenir per a la història de la població la conservació de la part més significativa del poc patrimoni industrial de les darreries del segle XVIII i del segle XIX que encara resta.

Consideracions sobre el present i futur d'aquest patrimoni

Com ja hem apuntat, a partir de 1925 assistim a l'Hospitalet als inicis d'una autèntica expansió industrial contemporània fins arribar a les quasi dues mil cinc-cents indústries cotitzants de la dècada dels vuitanta. Així, de les instal·lacions industrials de diferents tipus i envergadures que podem comprovar des de mitjan del segle XIX, amb prou feines sis d'elles es troben avui dia en un cert grau d'activitat. I, lògicament, la maquinària obsoleta ha estat substituïda en diferents ocasions per adaptar-la a les noves exigències tecnològiques i de productivitat amb la consegüent destrucció o pèrdua d'innombrables testimonis de la tecnologia de les diverses etapes de la industrialització hospitalenca.

En l'actualitat, la redacció l'any 1983 d'un Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de l'Hospitalet ha possibilitat la conservació de diversos edificis d'un valor arquitectònic desigual però d'un indubtable valor històric. De tota manera, com ja hem indicat, la majoria de les edificacions industrials bastides al llarg del segle XIX i primer quart del segle XX a l'Hospitalet han desaparegut. I d'aquesta manera s'ha perdut tant l'edifici i la seva inclusió en el remodelatge de la xarxa urbana de la població, com el seu contingut de tipus tècnic o utilitari. Malauradament també, una gran part dels arxius de tipus administratiu o tècnic de les empreses ha desaparegut o resta en mans particulars. I no podem oblidar tampoc la pèrdua d'una gran part de les edificacions civils estretament lligades a les indústries al llarg del seu procés transformador.

Com en molts altres indrets amb indústries al Principat, només alguns elements senyalats o sin-

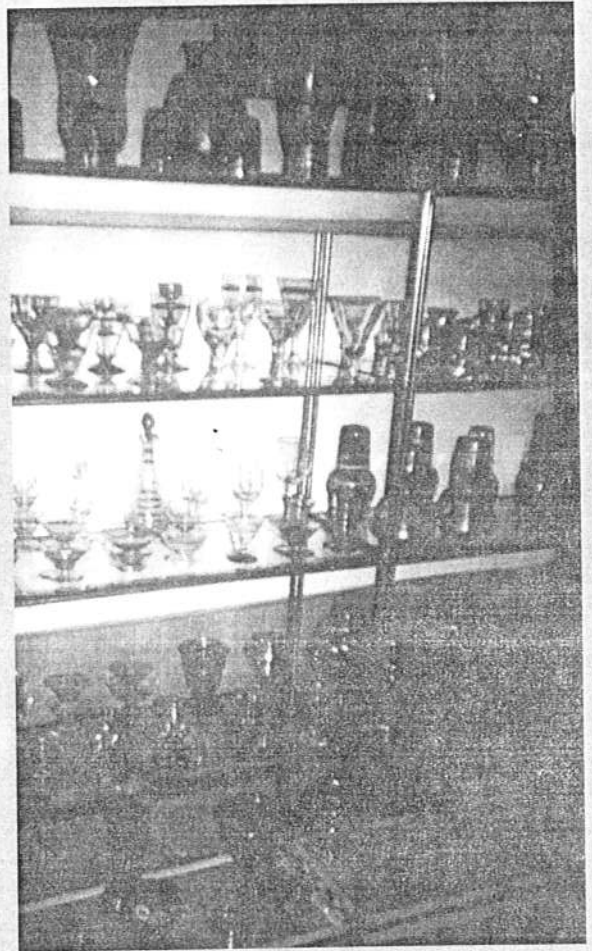
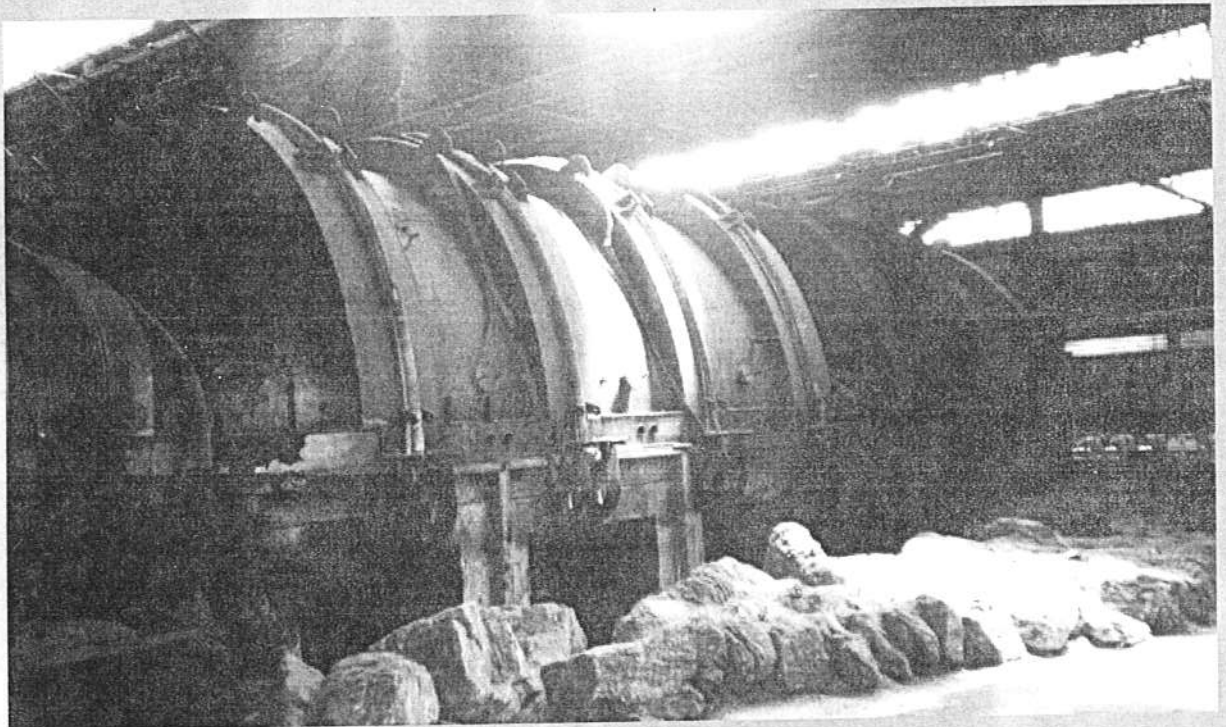

Fig. 1. Mostra parcial de produccions fetes a la primera meitat de s.XX a la fàbrica de vidre la Torrassa, SA, que es conserven al seu edifici. (Foto dels autors)

Fig. 2. Antic forn de «La Farga», avui en desús, conservat «in situ» a l'interior del recinte per iniciativa municipal.

gulars de l'arquitectura industrial han estat respectats com a exemples simbòlics dels primers temps de la industrialització a la ciutat. Aquest és el cas dels edificis de La Farga, Vilumara i Tecla Sala, entre d'altres, de les xemeneies de Goyta i Oliveros, Barcelonesa de Ceràmica, Rovira de vidres, *Frasquerías Pedret*, etc., algunes portes o entrades més o menys singulars, certs elements de forja, etc., etc.

Davant d'aquest panorama, i tenint en compte que l'Hospitalet no és ni molt menys un cas aïllat en la degradació evolutiva durant anys del patrimoni històric industrial, ans al contrari, ha patit sovint la pressió d'una modernització continuada de la seva infraestructura industrial, cal que es prenguin més mesures que les adoptades fins ara en la seva protecció i valoració. Així, una protecció més gran del que ja ha estat salvat i una insistència més gran de l'administració en vetllar pel que encara es troba en actiu, seria un magnífic mitjà de recuperació d'una part molt important de la història de la ciutat.

A tall d'exemple, els departaments d'Indústria, d'Urbanisme i de Protecció del Patrimoni, d'una banda, i el Museu de l'Hospitalet, d'una altra, podrien dur una magnífica tasca conjunta de seguiment i assessorament, amb la col.laboració de les indústries a fi d'evitar que documentació, maquinària o instal.lacions inservibles tecnològicament, siguin abandonades o destruïdes en lloc de ser utilitzades com elements històrics fonamentals per a reconstruir el passat immediat de la ciutat.

En aquest cas, la col.laboració d'industrials conscients de la importància del problema i amb sensibilitat històrica i patrimonial, és força important. Aquests serien els casos, entre altres, de les fàbriques de La Torrassa o La Verneda, o d'altres de dedicades des de fa anys a la fabricació de teixits. Tant unes com les altres, mantenen recintes destinats a la conservació i exposició de materials fabricats al llarg del temps per les seves indústries. Així, ajudar a recuperar i potenciar aquest patrimoni és quelcom avui ineludible.

I no cal menysprear tampoc la possibilitat que, al costat del ja inaugurat Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa, una població com l'Hospitalet pugui disposar en un futur d'una de les fàbriques recuperades, d'una exposició permanent seleccionada de maquinària, instrumental, documentació i

objectes elaborats, característics de la seva història industrial.

En definitiva, cal tenir present que aquests testimonis encara recuperables de la industrialització de l'Hospitalet serveixen per estudiar i explicar la personalitat de la població i la idiosincràsia del seu establiment i funcionament. Només recuperant tot el que sigui possible dels testimonis del procés productiu o de tants altres aspectes de la ciutat actual en temps passats, serà possible entendre el procés històric seguit per una població que ha hagut de mantenir amb esforç la seva personalitat al costat de la gran urbs barcelonina.

BIBLIOGRAFIA

1.- JOAN CASAS.- La formació de la indústria a l'Hospitalet del s.XIX. Centre d'Estudis de l'Hospitalet, núm. 2, 1985.

MIQUEL IZARD: Revolución industrial en España, expansión de la industria algodонера catalana, 1832-1861. Mérida, 1969.

J.CAMOS Y M.GONZALEZ: Activitat econòmica a l'Hospitalet, 1930-1980. La contribució industrial, dins Quaderns d'Estudi, núm.3, L'Hospitalet, 1987, pàg.179 i s.

RAMON YBARS: Història de la fàbrica Cosme Toda, 1976 (Text mecanografiat que pot consultar-se al Centre d'Estudis de l'Hospitalet)

J.CAMOS, M.GONZALEZ Y J.BOTEY: La industrialització del 1940 al 1980. Ed. Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1985 (en preparació).

2.- JOAN CASAS: Notes sobre la Història de les transformacions urbanes a l'Hospitalet de Llobregat, en Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de l'Hospitalet (text mecanografiat), pàg. 37, 1983. Excm. Ajuntament.

3.- JOAN CASAS: Id. nota 1, 1985, pàg. 25

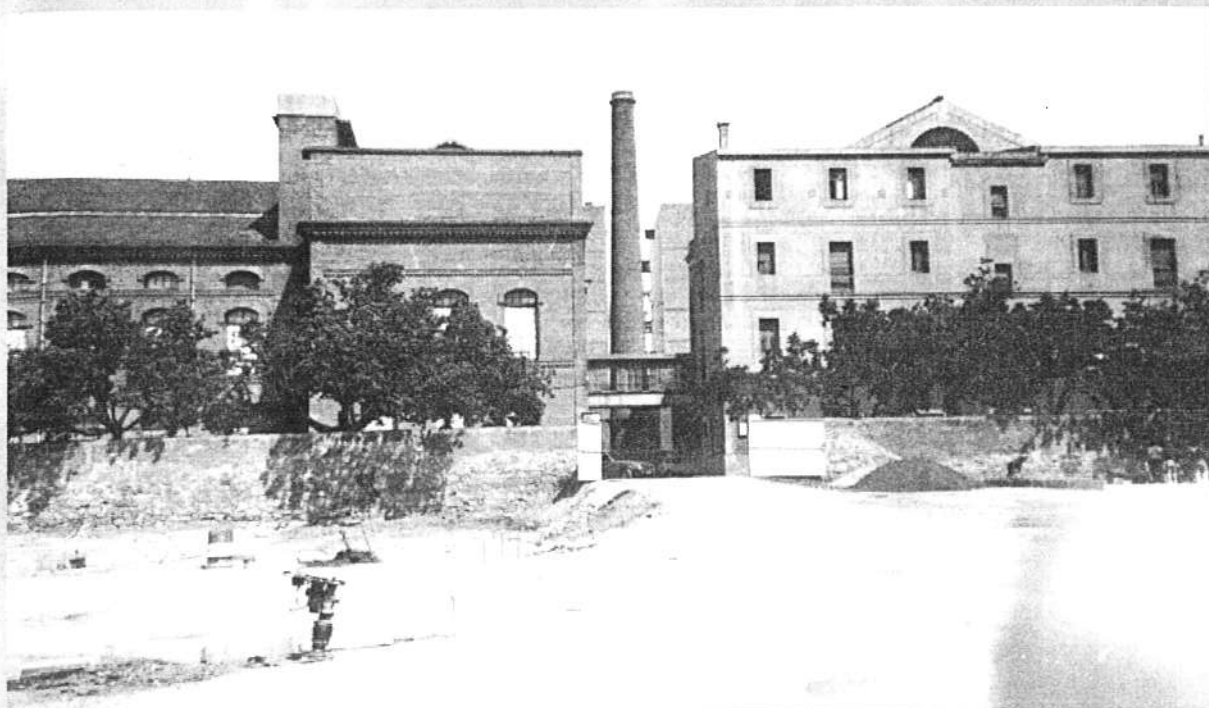

Fig. 3. Façana sud de la fàbrica Tecla Sala. (Foto dels autors)

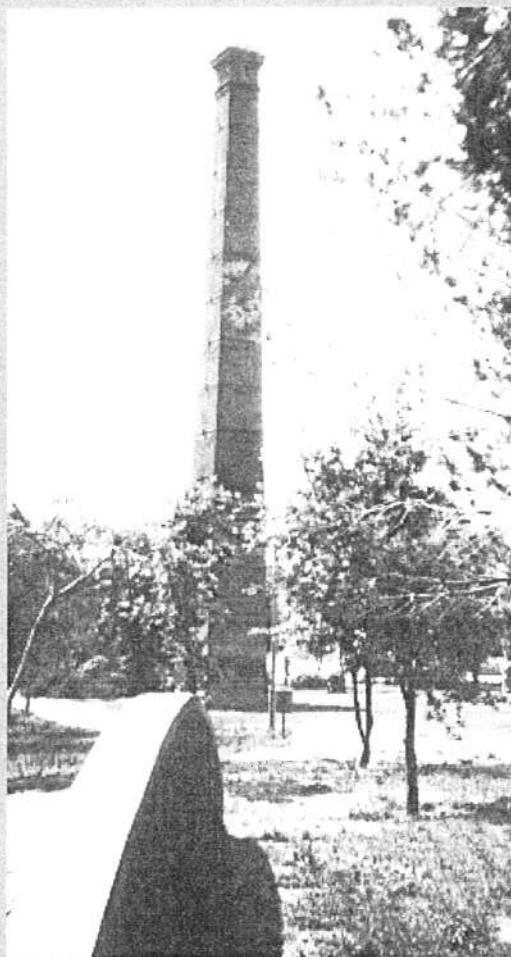

Fig. 4. La xemeneia és un dels elements més conservats, usualment, com és el cas d'aquesta, que pertany a una bòbila que es trobava a l'actual parc de les Planes, a l'Hospitalet.